

SUZUKI, H., YAJIMA, K., YAMANOBE., T.: *Studies on the Graves, Coffin Contents and Skeletal Remains of the TOKUGAWA SHOGUNS and their Families at the Zojoji Temple.* (University of Tokyo Press, Tokyo, 1967. 480. oldal, 102 fényképtáblával.)

A történeti és antropológiai irodalomban klasszikusan kidolgozott példáját tartalmazza a három főszerző által megírt munka. A könyv 438 oldala japáni nyelven írt, az összefoglaló történeti és antropológiai értékelést a 41 oldalra terjedő angol szöveg tartalmazza. A 2.—14. sogoun dinasztiaáig terjedően — azaz a középkortól egészen a 19. század végéig — a feltárt sírkamrák emlékéanyagán és csontvázletein keresztül ismerteti a szerző a fejedelmi dinasztia történeti, etnológiai és antropológiai vonatkozásait. A sírkamrák hat csoportra különülnek, attól függően, hogy azokban sogoun dinasztiaához tartozó férfiak, nők vagy gyermekek voltak eltemetve. A sírkamrákban a fém emlékéanyagon kívül kitűnő megtartású, vizsgálatra alkalmas textíliák maradtak fenn, amelyek az ősi japán művészethez szolgálnak értékes adatokat.

A Tokugawa sogounok genealógiája egyben arról is képet ad, hogy a sírkamrákban elhelyezett dinasztia tagjai között milyen rokonsági kapcsolatok állottak fenn.

A részletes antropológiai feldolgozás hét fő fejezetre különül, amelyekben nemek szerint tárgyalják a szerzők a koponyaleleteket, a postcranialis váz egyes csontjainak jellegzetességeit, anatómiai variációit.

Különös érdeklődésre számottartó az a fejezet, amely a környezeti tényezők hatását vizsgálja a feltárt csontvázleteken. A monográfia genetikai szempontból legjelentősebb fejezete a fogazatról szól, és az idetartozó fényképtáblák kitűnő tájékoztatást nyújtanak a fogazati anomáliákról, rotációról, redukcióról és az előfordult fogtorlódásokról. Az antropológiai ismertetést két fejezet zárja be, amelyek közül az egyik a sírkamrákból feltárt csontvázleteken talált haj mikroszkópikus vizsgálatának eredményeit tárgyalja. A befejező rész a paleoserológiai módszerekkel meghatározott vércsoportni hovatartozásokat adja meg.

A munka megírásában az említett főszerzőkön kívül 10 specialista vett részt. Az angol szövegben tárgyaltakat jól lehet követni a japáni szövegben közölt táblázatok alapján, és így a monográfikus munka például szolgál arra, hogy jelentős egyéniségek biológiai rekonstrukciójában milyen módszerek és eljárások követése ajánlatos.

Dr. Nemeskéri János

FETTER, V.—PROKOPEC, M.—SUCHÝ, J.—TITLACHOVÁ, S.: *Antropologie* (Academia, Praha, 1967. 704 oldal, 350 ábrával és 2 függeléktáblával.)

A Csehszlovák Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg a fenti felsőoktatási célokat szolgáló munka, amelynek megírásában a feltüntetett négy szerzőn kívül H. MALÁ, V., NOVOTNÝ, Z. PAVLÍK, M. ŠTLOUKAL és CH. TRONÍČEK vettek részt. A tekintélyes terjedelmű munka feltehetően az antropológiára szakosodó biológus hallgatók részére készült, és cseh nyelven jelent meg.

A bevezető fejezetek után az antropológia alapvető *vizsgálati módszereivel* foglalkoznak a szerzők, amely rész 13 fejezetből áll és váltakozva — FETTER kivételével — mind a három szerző résztvesz megírásában. Az alábbiakban néhány fejezet témáját felsoroljuk: szomatometria, szomatosztopia, antropológiai vizsgálatok szervezése, kraniológia, vázsontok vizsgálata, a leggyakrabban használt biometriai eljárások, csontvázanyag azonosításának módszere és végül az arc rekonstrukciója.

A következő nagyobb terjedelmű részt az *antropogenezis* kérdéseinek szánták. Ebben már FETTER is közreműködik. Ebben a részben hét fejezet található, amelynek keretében

az egyes embertani jellegek filogenetikai értékelésével foglalkoznak, majd egy eléggé vázlatos áttekintés következik a primatológiai kérdésekre, és az ember evolúciójára vonatkozóan. Példának hozzuk föl, hogy az Australopithecusokra csak 6 oldal jut (sok ábrával és táblázattal — ami persze inkább előny, mint hátrány). A csehszlovák államterületen előkerült leleteket külön és részletesen tárgyalják. A *növekedés és fejlődés* kérdésével külön rész foglalkozik. A testalkat-tan, a bőrlérendszer vizsgálata, a haj és testszőrzet egy közös részbe került. Ugyancsak közös részbe kerültek a vércsoportokra, a genetikára, a fiziológiai jellegekre vonatkozó ismeretek.

Két kisebb alkalmazott antropológiai fejezet után egy nagyobb rész az *etnikai ember-tannal* foglalkozik. Ennek egyik fejezetében FETTER felsorolja LINNÉ, BLUMENBACH, DENIKER, HADDON, EICKSTEDT, BIASUTTI stb. rassz-osztályozásait, majd pedig ROCINSZKIJ és LEVIN tankönyvének táblázatos osztályozását veszi át a jellemzésekkel együtt. Az eléggé vázlatos taxonómiai fejezethez egy sokkal részletesebb nagy fejezet csatlakozik, amely a Föld népeinek embertani arculatát tárgyalja. Ennek a fő résznek az utolsó fejezete az etnikai embertan sajátos módszerével foglalkozik; ebben a fejezetben a különböző szerzők (WANKE, MICHALSKI stb.) módszerének ismertetése mellett a „*Lipták módszer*”-re is 17 oldal jutott (HELENA MALÁ összeállításában).

A kézikönyv végén a demográfia jelentőségét érintik vázlatosan; befejezőként igen részletes név- és tárgymutató található. A gondosan összeállított, sok ábrával szemléletes-tett munka súlypontosításáról lehet vitatkozni, de az nem kétséges, hogy *értékes alapvetés* és bizonyos értelemben *módszertani kézikönyv* is, minden csehszlovákiai leendő antropológus és határterületeken dolgozó kutató számára.

Dr. Lipták Pál

HEBERER, G. (szerk.): *Der gerechtfertigte Haeckel*. Einblicke in seine Schriften aus Anlaß des Erscheinens seines Hauptwerkes „Generelle Morphologie der Organismen” vor 100 Jahren. (Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1968. 588 oldal, egy arcképpel, 11 ábrával. Ára: 78.— DM)

HAECKEL a 19. század nagy német zoológusa, a DARWIN utáni biológia reformátora egy évszázaddal ezelőtt adta ki „Die generelle Morphologie der Organismen” (1866) c. kétkötetes elméleti alapművét. Talán nincs még egy olyan munka, amely hasonlóan ehhez, oly nagy mértékben hozzájárult volna az evolúciógenetikai szemlélet és általában a darwinizmus elterjedéséhez. A centenáriumi alkalmából kiadott kötet bevezető része HAECKEL életrajzát (H. SCHMIDT) és 176 művének bibliográfiai jegyzékét (T. KRUMBACH) adja, valamint BÖLSCHE „egy el nem mondott sirbeszédét”, amelyben HAECKEL munkásságát méltatja. A könyv HAECKEL műveiből ad közre tekintélyes mennyiségű válogatást, — elsősorban a „Generelle Morphologie”-t — a szerkesztő HEBERER professzor nem titkolt vágyával, hogy a HAECKEL-ről sokszor megrajzolt és félreértett képet a biológiatörténet a megfelelő helyre sorolja be. A domináló nagy mű mellett további HAECKEL-tanulmányokat olvashatunk, többek között a darwini evolúció-elméletéről, a gastrea-elméletéről, ahol visszatér a biogenetikai alaptörvényre, a szervezetek törzsfajlásáról, az ember származásáról (az 1898-i Cambridge-i nemzetközi zoológus kongresszuson elhangzott előadás) stb., valamint HAECKEL érdekes szakmai útibeszámolóiból néhányat.

A válogatás alkalmat kínál arra is, hogy ismét (vagy első ízben) olvassuk HAECKEL eredeti szövegét, és elgondolkodjunk rajta, és esetleg feltegyük a kérdést: hol állnánk ma az evolúciókutatás nagy klasszikusa, HAECKEL nélkül? — HEBERER a kötet végén közli címadó tanulmányát, amelyben az antropológus szemével teszi meg kritikai megjegyzéseit a közre-adott tanulmányokról. A kötetet közel 50 oldalnyi név- és tárgymutató zárja.

Dr. Eiben Ottó

RAJKOV, B. E.: *Karl Ernst von Baer 1792—1876. Sein Leben und sein Werk*. (Acta Historica Leopoldina 6. kötete — Johann Ambrosius Barth Verlag, Leipzig, 1968. 516 oldal, 20 ábrával. Ára: 68.— MDM)

BAER halálának röviddel százéves évfordulója előtt jelent meg német nyelven — H. KNORRE fordításában — RAJKOV professzor biográfiája. A hatalmas munka részletes ismertetése szinte megoldhatatlan, e helyett inkább BAER sokrétű tudományos tevékenységének legkiemelkedőbb eredményeit vázoljuk.

BAER a dorpaty egyetem elvégzése után — ahol medicinát tanult — több német egyetemen bővítette ismereteit. Tudományos pályáját 1817-ben kezdte meg a königsbergi egyetemen. Első kimagasló eredményeit az embriológia területén érte el. „*De ovi mammalium generi*” (1827) c. művében írja le azt a felfedezését, hogy a petesejt nem a Graaf-féle tüsző, hanem az

abban rejtőző sejt. „Über die Entwicklungsgeschichte der Tiere” (1828—37) című sorozatában a gerinces állatok magzati fejlődését tárgyalja, elsősorban saját vizsgálatai alapján. E munkával teremtette meg a modern embriológia alapjait, ekkor vált lehetővé a preformációs elmélet végső elvetése és az epigenezis vitalista túlzásainak „lefaragása”. BAER fedezte fel a gerinc-húrt a csirkeembrióban, és megállapította, hogy az minden gerinces embrióban megtalálható.

BAER 1834-ben családjával együtt átköltözött Szentpétervárra, ahol az ottani egyetem professzora lett. Oroszországi tevékenysége alatt számos expedícióban vett részt, és bár elsősorban az élővilágot tanulmányozta, fizikai földrajzzal is foglalkozott (lásd Baer-törvény), és néprajzi, valamint antropológiai megfigyeléseket is tett. Ifjúkora óta érdeklődött az antropológia iránt, de ez csak idős korában töltötte ki tevékenységét teljesen. Első nyomtatásban megjelent munkája: „Vorlesungen über Anthropologie” (1824) bevezetőjében így határozta meg az antropológia tárgykörét: „minden, amit az emberről tudunk”. Az antropológiát szélesebb körben értelmezte (az etnográfiát és az archeológiát is idetartozónak érezte), és a tudományok csúcsára helyezte. Sokoldalú antropológiai munkássága során az antropológia minden akkor ismert területével — a származástantól a makrokephal koponyáig — foglalkozott. Nagy kraniológiai anyagot gyűjtött Oroszország és a világ szinte minden tájáról. Tevékenységével az oroszországi antropológia megalapozójává vált.

RAJKOV e biográfiája hosszú tudományos tevékenységének talán legkiemelkedőbb eredménye, méltó K. E. BAER munkásságához.

Gyenis Gyula

McKUSICK, V. A.: *Humangenetik* (A „Grundlagen der modernen Genetik” c. sorozat 4. kötete. — Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1968. 131 oldal 67 ábrával. Ára: 14,— DM)

A szerző könyvét bevezetésnek tekinti a humángenetikába, amelynek legfontosabb kérdéseiről megalapozott tényanyaggal jó áttekintést ad. A humángenetika rövid története ügyes összefoglalás, amelyet jól használhatunk az egyetemi oktatásban is. Az ember kromoszómáit ill. minden azzal összefüggő lényeges kérdést tankönyvszerűen tárgyal a szerző, úgyszintén a család kutatás problémakörét. Különösen az utóbbi fejezet értékes, mind mondanivalójában, mind a metodikai leírásokban, mind pedig ábraanyagában. Az egyedi variációk genetikai kutatása külön fejezet témája, amely egyebek mellett a fehérvérjék, az anyagcserefolyamatok, a sugárhatás és a vércsoportok genetikáját foglalja magába. Ide kapcsolódik egy rövid áttekintés a fejlődés és differenciálódás szakaszának genetikai problémáiról, ahol pl. az Rh-incompatibilitást, az ikermagzatokat és egyes fejlődési rendellenességeket is megtárgyal. Külön fejezet foglalkozik a család- és populációgenetikai kutatás matematikai aspektusaival. Ezután tárgyalja a populációgenetikai kutatások egyes fontosabb kérdéseit (mutáció és annak okai, szelekció, géndrift, génáramlás), az utolsó három rövid fejezet pedig speciális biológiai témákat ölel fel. Az evolúciógenetikai fejezetben a rasszok kialakulásának kérdését vizsgálja, a klinikai genetikai fejezet a betegségek alapjait érinti, és végül a genetika társadalmi kapcsolatait villantja fel.

A német fordítás (az 1964. évi kiadás alapján) G. RÖHRBORN és Ü. BRUCKLACHER munkája. A könyv nemcsak a kezdőknek szolgál tankönyvül, a haladottabb kutatók is haszonnal forgathatják.

Dr. Eiben Ottó